

Warszawa, dn. 24 czerwca 2014 r.

FUNMOS – 34/2014

Pan
Andrzej Jagusiewicz
Główny Inspektor Ochrony Środowiska
ul. Wawelska 52/54
00-922 Warszawa

Dotyczy: projektu programu monitoringu wód morskich

Szanowny Panie Ministrze!

W związku z konsultacjami społecznymi projektu programu monitoringu wód morskich, Fundacja Monitoringu Środowiska (dalej „Fundacja”) niniejszym przedstawia swoje stanowisko ws. przedmiotowego dokumentu.

W kolejnych latach należy się spodziewać rosnącej presji na środowisko morskie polskich obszarów Morza Bałtyckiego. Polska stoi u progu ogromnego frontu inwestycyjnego przewidywanego w latach 2014-2030, zwłaszcza w sektorach energetyki, wykorzystania surowców dna, transportu i przemysłu morskiego. Obecnie w fazie planowania i ubiegania się o niezbędne pozwolenia, w tym decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, znajduje się szereg projektów inwestycyjnych planowanych w polskich obszarach morskich, m.in. morskie farmy wiatrowe (dalej „MFW”), morskie linie przesyłowe energii elektrycznej itp. Planowane i prowadzone są prace poszukiwawczo - rozpoznawcze węglowodorów. Dla zrównoważonego rozwoju morskich obszarów niezbędne jest właściwe rozpoznanie zasobów i uwarunkowań środowiska, jako czynników warunkujących możliwość wyboru najbardziej optymalnej (z ekonomicznego i środowiskowego punktu widzenia) lokalizacji przedsięwzięcia i technologii jego realizacji. Bez kompleksowych badań środowiska morskiego nie jest możliwe rzetelne wykonywanie ocen oddziaływania na środowisko, a tym samym zaplanowanie najbardziej skutecznych środków mających na celu zapobieganie ewentualnym zanieczyszczeniom oraz minimalizację przewidywanych negatywnych oddziaływań. Ponadto, monitoring środowiska powinien dawać możliwość weryfikacji rodzajów i skali rzeczywistych oddziaływań przedsięwzięć będących już w eksploatacji (przez zderzenie ze sobą wyników badań przed- i poinwestycyjnych wykonywanych tą samą metodyką), a także możliwość identyfikacji i minimalizacji ryzyka potencjalnych konfliktów.

Kluczowym warunkiem dla zrównoważonego rozwoju polskich obszarów morskich jest efektywność prowadzonego monitoringu, przejawiająca się reprezentatywnością i kompletnością danych, w tym w szczególności gromadzenie danych użytecznych dla użytkowników obszarów morskich, powtarzalność badań i porównywalność wyników (standaryzacja metodyk) oraz powszechny dostęp do gromadzonych danych. Dziś takich danych, pozyskiwanych i zarządzanych przez instytucje państwowe brakuje, co skutkuje koniecznością wykonywania bardzo kosztownych badań przez inwestorów planujących przedsięwzięcia na morzu. Są to jednak badania miejscowe, których wykonanie, ze względu na specyfikę środowiska morskiego, nie gwarantuje możliwości szerszej analizy potencjalnych oddziaływań, zwłaszcza w ujęciu wpływu skumulowanego czy oddziaływań transgranicznych.

W świetle powyższych uwarunkowań, w opinii Fundacji, program monitoringu wód morskich powinien dawać właściwym organom administracji środowiskowej podstawowe narzędzia do kontroli procesu ocen oddziaływania na środowisko zarówno na etapie przygotowania inwestycji morskich, jak i ich eksploatacji. Propozycja zakresu monitoringu przygotowana przez GIOŚ nie wypełnia tego założenia, czego dowodzą zakresy badań monitoringowych określanych w postanowieniach scopingowych dla inwestycji morskich. W dzisiejszej sytuacji, wykonanie oceny oddziaływania na środowisko jakiejkolwiek inwestycji morskiej w oparciu o dane z państwowego monitoringu środowiska jest niemożliwe, gdyż dane te, bardzo wybiórcze i częściowe, zostałyby uznane przez właściwe organy środowiskowe za niewiarygodne i nieadekwatne.

Przykładowo dla morskich farm wiatrowych organy ochrony środowiska (Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska) wymagają wykonania przedinwestycyjnych badań biotycznych i abiotycznych elementów środowiska morskiego w obszarze planowanej inwestycji oraz w przylegającej do niego tzw. strefie potencjalnych oddziaływań (o szerokości nie mniejszej niż 1 mila morska, a w przypadku ptaków nie mniejszej niż 2 mile morskie). Program badawczy trwa minimum jeden pełny cykl roczny i obejmuje w szczególności:

- 1) pomiary prędkości i kierunków wiatru;
- 2) badania warunków hydrologicznych i hydrochemicznych, obejmujące pomiary zasolenia, zawartości tlenu w wodzie, prądy wodne, warunki lodowe oraz analizy hydrodynamiczne dla różnych warunków pogodowych. Standardem¹ dla projektów MFW jest wykonywanie ciągłych pomiarów na zainstalowanych pławach pomiarowych oraz kilkukrotny pobór prób wody w celu określenia jej jakości (6-krotny pobór prób w ciągu roku) oraz zawartości substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska (1-krotny pobór prób w ciągu roku). W pobranych próbach oznacza się warunki tlenowe (tlen rozpuszczony, pięciodobowe zapotrzebowanie tlenu (BZT₅), ogólny węgiel organiczny (OWO), zakwaszenie (pH), zasadowość), substancje biogeniczne (azot amonowy, azot azotanowy, azot ogólny, azot mineralny, fosforany, fosfor ogólny), zawiesinę w warstwie przypowierzchniowej i przydennej, substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska, takich jak: rtęć, nikiel, ołów, kadm, arsen, chrom ogólny, chrom (VI), fenole, cyjanki, oleje mineralne, wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (WWA), polichlorowane bifenyle (PCB). Pomiary i pobory prób odbywają się na różnych poziomach (głębokościach wody). Próby wody pobierane są z reprezentatywnej liczby punktów;
- 3) badania dna morskiego, obejmujące batymetrię, badania sonarowe, badania wgłębnej struktury dna z profilowaniem akustycznym. Pomiary batymetryczne wykonuje się echosondą wielowiązkową, przykładowo w rozdzielczości 5 punktów pomiarowych na 1 m². Zdjęcie sonarowe wykonuje się

¹ Przykładowy zakres badań podano na podstawie doświadczeń z przedinwestycyjnych badań środowiska prowadzonych w kraju i za granicą na potrzeby procedury oceny oddziaływania na środowisko dla projektów morskich farm wiatrowych.

- z zastosowaniem sonaru bocznego wysokiej i niskiej częstotliwości z pełnym pokryciem badanego obszaru, przykładowo z minimalną rozdzielczością 3 punktów na 1 m²;
- 4) badania warunków fizyczno-chemicznych osadów. Standardem dla projektów MFW jest wibrosonda oraz pobór prób powierzchniowych i wykonanie analiz na zawartość metali (ołów (Pb), miedź (Cu), cynk (Zn), nikiel (Ni), kadm (Cd), chrom (Cr), arsen (As), rtęć (Hg)), WWA, PCB, radionuklidów (cezu (137 Cs) i strontu (90 Sr)) oraz substancji biogenicznych. Przykładowo pobiera się 1 próbę na 2 km² badanego obszaru;
 - 5) badania i analizy pod kątem występowania złóż surowców mineralnych;
 - 6) badania bentosu, obejmujące identyfikację gatunków, określenie liczebności populacji poszczególnych gatunków, ilości biomasy. Standardem w badaniach bentosu wykonywanych dla projektów MFW jest jednokrotny w ciągu roku pobór prób makrozoobentosu i fitobentosu w miejscach wyznaczonych po wykonaniu pomiarów akustycznych dna morskiego i delimitacji siedlisk dennych (średnio 1 próba na 1 km²) oraz podwodna rejestracja filmowa i fotograficzna prowadzona wzdłuż wyznaczonych transektów;
 - 7) badania ichtiofauny, wykonane minimum 5 razy w ciągu roku we wszystkich sezonach (wiosna, lato, jesień, zima) obejmujące identyfikację gatunkową, liczebność populacji i zagęszczenie, rozmieszczenie miejsc tarliskowych, wylęgu, żerowania i tras migracji (w tym gatunków będących przedmiotem rybołówstwa). Standardem dla projektów MFW jest pobór prób ichtioplanktonowych, wykonywanie zaciągów badawczych oraz wykonywanie badań hydroakustycznych i podwodnych obserwacji (kamerą podwodną lub przez nurków);
 - 8) monitoring ssaków morskich, prowadzony z wykorzystaniem metodyk stosowanych w ramach projektu SAMBAH (CPODy) oraz innych metod dostosowanych do specyfiki akwenu obejmujący identyfikację gatunków, trasy przemieszczania się osobników. Standardem dla projektów MFW planowanych w polskiej EEZ jest wykonywanie ciągłych nasłuchów z wykorzystaniem rejestratorów CPOD oraz obserwacji lotniczych wzdłuż wyznaczonych transektów (przykładowo 6 kampanii lotniczych na rok);
 - 9) monitoring ptaków morskich obejmujący obserwacje transektowe ze statków, prowadzone zgodnie z opracowaniem „Monitoring ptaków wodno-błotnych w okresie wędrówek. Poradnik metodyczny” (red. A. Sikora, P. Chylarecki, W. Meissner i G. Neubauer, Warszawa 2011, rozdział 5) – 2 kontrole terenowe w każdym miesiącu, identyfikację gatunków i płci, liczbę osobników poszczególnych gatunków, zagęszczenie;
 - 10) monitoring ptaków migrujących, w tym wróblowych, żurawi, ptaków drapieżnych, obejmujący obserwacje prowadzone ze statku w świetle dziennym, obserwacje z wykorzystaniem radaru, rejestrację akustyczną prowadzoną w porze nocnej, identyfikację gatunków, tras migracyjnych oraz natężenia przelotów. Standardowo obserwacje prowadzi się w okresie migracji wiosennych (marzec - maj) oraz migracji jesiennych (połowa lipca – koniec listopada), notuje się wysokości przelotu ptaków;
 - 11) monitoring nietoperzy. Standardowo wykonuje się obserwacje i nasłuchy za pomocą rejestratorów dźwięków emitowanych przez nietoperze podczas rejsów statkiem wzdłuż wyznaczonych transektów;
 - 12) badania tła akustycznego. Standardem dla projektów MFW jest prowadzenie ciągłych pomiarów tła przy wykorzystaniu zainstalowanego w obszarze planowanej farmy urządzenia rejestrującego.

Państwowy monitoring środowiska morskiego powinien także być prowadzony w sposób pozwalający na połączenie i skoordynowanie działań prowadzonych przez państwowe organy ochrony środowiska, które są wymagane krajowymi i międzynarodowymi przepisami, z działaniami prowadzonymi przez inwestorów rozwijających projekty w polskich obszarach morskich. Dla przykładu, badania morza na

potrzeby procedury oceny oddziaływania dla morskiej farmy wiatrowej dla powierzchni 100 km² to koszt ok. 12 mln zł, co w porównaniu z kosztami monitoringu morskiego stanowi 10-krotność wydatków państwowych na ten cel. Połączenie sił i środków inwestorów i GIOŚ w badaniu morza pozwoliłoby na zwiększenie kompleksowości i kompletności badań w ramach państwowego monitoringu środowiska oraz uwiarygodniłoby wyniki badań prowadzonych na potrzeby procedur oceny oddziaływania na środowisko.

Planowany program monitoringu wód morskich nie powinien być ukierunkowany wyłącznie na realizację zobowiązań sprawozdawczych wynikających z Ramowej Dyrektywy ws. Strategii Morskiej, ale powinien stanowić źródło danych, które mogłyby zostać wykorzystane do kontroli oddziaływań na środowisko przedsięwzięć będących już w eksploatacji. Mając na uwadze powyższe Fundacja apeluje, aby metodyki badań prowadzonych w ramach państwowego programu monitoringu wód morskich zostały dostosowane do wymogów badań przedinwestycyjnych, które są stawiane inwestorom planującym przedsięwzięcia w polskich obszarach morskich, przynajmniej w tych obszarach, które objęte są państwowym monitoringiem. Powinny one być także kompatybilne z zagranicznymi i międzynarodowymi standardami w tym zakresie, gdyż tylko w ten sposób umożliwią prowadzenie wiarygodnych transgranicznych ocen oddziaływania na środowisko. W naszej opinii jedynie standaryzacja badań państwowych i prywatnych pozwoli na zwiększenie efektywności działań inwestorów i instytucji państwowych w obszarze zbierania i przetwarzania danych o środowisku morskim, a tym samym na wzmocnienie ochrony polskich obszarów morskich, w tym morskich obszarów Natura 2000. Gromadzenie przez instytucje państwowe i prywatne porównywalnych danych umożliwi bieżącą kontrolę stanu środowiska wód morskich, oddziaływań realizowanych przedsięwzięć, identyfikację przyczyn zmian zachodzących w środowisku oraz podejmowanie najbardziej skutecznych działań minimalizujących negatywne oddziaływania.

Fundacja Monitoringu Środowiska opracowała założenia krajowej morskiej infrastruktury monitoringowej, na którą składają się stałe stacje monitoringu środowiska morskiego zlokalizowane w sąsiedztwie najcenniejszych siedlisk morskich (Ławica Słupska, Ławica Odrzana, Południowa Ławica Środkowa). Celem projektu przygotowywanego przez Fundację jest zwiększenie efektywności gromadzenia danych o środowisku oraz ich upowszechnienie. Fundacja jest otwarta na współpracę z Głównym Inspektorem Ochrony Środowiska w zakresie standaryzacji metod gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania gromadzonych danych o środowisku. W naszej opinii taka współpraca przyczyniłaby się do znaczącego wzrostu efektywności prowadzonych badań środowiska zarówno przez podmioty państwowe jak i prywatne.

Z poważaniem,

Justyna Biegaj
Prezes Zarządu